

ту освіти і виховання, домінантами якого мусять бути збалансований відповідно до віку дитини обсяг культурної інформації і соціально-психологічний практикум адаптації до зовнішнього середовища: соціального і природного. Тільки за таких умов можна виховати вільну особистість, здатну упевнено пристосовуватися до суспільних трансформацій і глобалізаційних процесів.

Список використаних джерел

1. Сапов В. В. Гессен С. Й. / – Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/levit01/txt024.htm>
2. Гессен С. Й. Теория нравственного и правового образования: в кн. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. – М.: «Школа-Пресс», 1995. – С.40-87.

Л. Є. Петухова,
доктор пед. наук, професор,
Херсонський державний університет

ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглядається становлення та розвиток поняття «інформаційно-комунікаційне середовище» у контексті історичного розвитку цивілізації.

В статті розглянуто становлення і розвиток поняття «інформаційно-комунікаційна педагогічна середовище» в контексті історичного розвитку цивілізації.

The becoming and development of the concept «informative-communicative pedagogical environment» is observed in the article in the context of historical civilization development.

Постановка проблеми. Однією з основних передумов створення інформаційного суспільства є інформатизація освіти як один з провідних компонентів технологічної перебудови всіх сфер життєдіяльності.

Інформаційні технології, засновані на впровадженні комп'ютерних систем, є універсальними. Впровадження сучасних технологій як інтелектуального інструментарію людини повинно бути підтримано всіма соціальними інститутами та інтенсивно використовувати в практиці роботи всіх складових системи неперервної освіти.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у вищій освіті вперше дозволило створити індивідуальну траєкторію навчання і, таким чином, в повному обсязі реалізувати, основні принципи індивідуального підходу: врахувати досвід, що передував навчанню та індивідуальні особливості кожного студента (психологічний розвиток, темперамент, тип нервової діяльності), досвід, що передував цьому нав-

чанню; врахувати індивідуальні стилі пізнавальної діяльності; залучити кожного студента до активної пізнавальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема використання інформаційних технологій у навчанні активно досліджується у нашій країні протягом багатьох років. Проводяться експерименти щодо визначення функцій, які можуть бути покладені на інформаційні технології у навчальному процесі (В. Андрущенко, Г. Балл, Н. Балик, В. Биков, І. Булах, Ю. Валькман, Р. Гуревич, А. Гуржій, А. Єршов, М. Жалдак, Ю. Жук, Ю. Машбиць, В. Монахов, Ю. Рамський, М. Смутьсон, О. Співаковський, М. Угринович та ін.); досліджуються особливості діяльності та спілкування «педагог-учень» з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (А. Брушлинський, Т. Габай, О. Матюшкін, Ю. Машбиць та ін.); питання інформатизації загальноосвітньої та вищої школи досліджували В. Биков, Б. Гершунський, С. Гончаренко, Р. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Жук, В. Михалевич, Н. Морзе, Й. Ривкінд, П. Стефаненко, О. Співаковський та ін.; створюються теорії навчання з використанням інформаційних технологій, розроблюються і впроваджуються комп'ютерно-орієнтовані методики навчання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. В Україні, незважаючи на тривалий період дослідження проблем комп'ютеризації освіти, мало розглянутими залишилися проблеми застосування інформаційних технологій у навчальному процесі професійної підготовки спеціалістів, тобто в системі вищої школи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ціль статті – розглянути становлення і розвитку дефініції «інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище» у контексті історико-логічного розвитку цивілізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом багатьох тисячоліть людська мова існувала майже виключно у формі звукової мови. Її основним обмеженням при цьому було обмеження просторово-часове. Епоха слова характеризувалася певною відсутністю накопичення знань, інституту їх передавання, оскільки основним джерелом такого передавання від покоління до покоління виступала людина.

Рівень розвитку мови залежить від обсягу інформації, що його накопичує суспільна група. Коли цей обсяг сягає певної кількості, яку вже важко, не розгубивши, тримати в пам'яті, виникає писемність [4]. Цей етап людської цивілізації, де провідна інформаційна технологія знань будувалась на писемності, можна назвати епохою писемності [8].

Як відомо, історично писемність пройшла три фази свого розвитку. Перший етап – піктографія. У цьому виді письма користувалися схематичними малюнками, які позначали предмети і явища дійсності. Але з ускладненням розумової діяльності, розвитком мислення й появою абстрактних

понять піктограми вже не могли задовольнити спільноту в справі закріплення та передавання інформації [4, с. 19]. Наступним видом писемності стає ідеографія. Вона послуговувалася не малюнками, а знаками слів чи понять. Тому ідеографію називають ще логографією. Знак зовсім не повинен був нагадувати те явище, яке ним позначалося. Він був лише його символом, значення якого за домовленістю ставало зрозумілим усій спільноті. Фонографія – звукове письмо, орієнтоване на передачу основних звукових елементів мови, з яких складаються слова. Оскільки таких елементів небагато, фонографія спрощує обмін інформацією і наближується до усного спілкування, робить писемне мовлення більш доступним і універсальним в головній меті – фіксації людської думки. Сама ж писемність, як одне з найважливіших культурних надбань людства, своєю появою завершила первісний етап розвитку суспільства і відокремила його від доби класових цивілізацій [4, с. 19].

Поява нової інформаційної технології передавання знань – писемності – сприяла другій інформаційній революції в історії розвитку цивілізації, початок якої відносять до часу виникнення глиняних дощечок та папірусу [8]. Винахід паперу (Давній Китай) і туші створив умови для розвитку техніки естампу, а потім і початків книгодрукування (XI ст. н. е.) [9, с. 192].

Винайдення писемності (тобто можливості фіксації мовлення за допомогою спеціально розробленої системи графічних знаків) дало змогу передавати мовну інформацію на необмежену (принаймні силою людського голосу) відстань та надзвичайно розширило її існування в часі. Безперечно, поява письма створила нові додаткові умови і можливості для реалізації потенціалу людської культури. Однак разом з тим письмо призводить і до обмеження, звуження інформаційної насиченості мови. Справа в тому, що письмо є знаковою системою і, як кожен знак, виступає тільки представником означуваного, тобто передає тільки частину властивостей та смислів того, що означає. В даному випадку – тільки частину властивостей і смислів, що містяться в «живому» мовленні. Так, при письмовій фіксації мови фактично повністю втрачається так звана просодична інформаційність, яка міститься у «живому» мовленні, що звучить. Ідеться про те, що при графічному означенні втрачається та інформація, яка виражається і передається в безпосередньому мовленні системою висотних, силових і часових фонетичних засобів, що також мають смислорозрізнявальне значення [4].

Основним протиріччям у розвитку епохи рукопису був факт неможливості масового поширення знань через відсутність технології тиражування.

Час, близько 1450 року нашої ери (500 років тому), ознаменувався появою нової інформаційної технології, третьої за рахунком. Саме тоді з'явилася технологія книгодрукування, яку ми розглядаємо як технологію

тиражування знань [8, с. 20]. Справжнім науково-культурним надбанням є винахід друкарського верстата Йоганном Гутенбергом з Майнцу (1399-1468). [9, с. 187]. Першим друкованим виданням в Європі стала 42-рядкова Біблія латинською мовою, яку Гутенберг надрукував протягом 1452-1455 рр. у Майнці. Гутенберг видавав також навчальну літературу (посібник з латинської граматики Доната), календарі та ін. На початок XVI ст. нараховувалося близько 250 центрів книгодрукування, де було випущено близько 40 тис. найменувань книг цього періоду, названих інкунабулами («колисковими»). Завдяки книгодрукуванню література різного спрямування починає активно поширюватися серед широких верств населення [4].

Певний час в Україні діти навчалися за рукописними азбуками та підручниками. Зрозуміло, що таких книг було мало, і вони зберігалися в школі. Перші друковані книги завезли до нас із Кракова, Познані, Гданська у 1477 р. Серед населення широким попитом користувались антична література, праці західних гуманістів, книги з медицини та юриспруденції. Всі вони, як правило, видавалися латинською та іншими іноземними мовами. Саме тому, через незнання мов, широкі народні маси не могли долучатися до освіти [5].

Підвищенню рівня освіти сприяло зародження кириличного книгодрукування. Перші книжки, надруковані кирилицею, церковнослов'янською мовою, – «Часословець» та «Октоїх», – вийшли друком у 1491 р. у Кракові.

Перші друковані підручники, як відомо, видав Іван Федоров (у деяких джерелах його зустрічаємо під прізвищем Федорович). Чимало труднощів і клопотів зазнав І. Федоров, доки у 1574 р. відкрив у Львові друкарню та впустив першу книгу – «Апостол». У післямові до невеличкої за обсягом книги периподрукар писав, що вона видана «ради скорого младеньческаго наученія». У підручнику були вміщені кириличний алфавіт, двобуквені й трибуквені склади, зразки відмінювання слів, тексти для читання, серед яких, крім слов'янських, – тексти українського та білоруського походження. Такою була перша львівська «Азбука», яку ще у XVII ст. вивезли з України до Італії [5].

«Азбука» І. Федорова (1578 р.) відіграла важливу роль у поширенні писемності в Україні. Вона була і своєрідним підручником для навчання дітей математики, зокрема, лічби. Заслуговував на увагу цікавий за своїм дидактичним змістом матеріал, який умовно називають «Повчання сину». Цінність Острозької «Азбуки» в тому, що вона заклала основи методики початкового навчання, бо в ній було вміщено рекомендації щодо організації процесу навчання дітей [5].

Крім «Азбуки», в число обов'язкових наук входила граMATика. Перша друкована граMATика з'явилась у Вільно в 1586 р. Заслуговує на особливу увагу граMATика Мелетія Смотрицького, видана 1619 р. в монастирській друкарні в м. Ев'с (під Вільно). Це була не тільки дидактично опрацьована

популяризація граматичних відомостей, а й значне філологічне дослідження слов'янської мови. Майже 150 років за цим підручником навчалися у багатьох братських школах, граматика вважалась однією з найкращих [5].

Отже, в Україні вже в XVI ст. з'явилися перші друковані книжки, серед яких почесне місце посіли підручники для початкової освіти, що сприяло розповсюдженню освіти серед різних верств населення [7].

Час, коли з'явилися технології масового передавання знань, пов'язаний із найвизначнішими досягненнями людства як у мистецтві, так і в науці. Називаємо цей етап епохою книги. Саме поява книг дозволила створити ефективну і масову систему освіти, організувати публічні бібліотеки, забезпечити розвиток університетів. Разом з тим, вік двадцятий характеризується появою протиріччя між бурхливим виробництвом і накопиченням знань та неефективною технологією доступу до них. Видатні досягнення ставали порохом у підвалах бібліотек або по кілька разів «перевідкривались». Глухий кут здавався нездоланим [8, с. 20].

Ще в I половині XIX століття англійський математик Чарльз Беббідж спробував побудувати універсальний обчислювальний пристрій, тобто комп'ютер, який він назвав Аналітичною машиною. Саме Беббідж дійшов до того, що комп'ютер повинен містити пам'ять та керуватися за допомогою програми. Однак завершити цю роботу Беббідж не зміг – вона виявилась занадто складною для техніки того часу. Протягом 30-х – 80-х років минулого століття було розв'язано цю проблему в межах четвертої інформаційної революції [3, с. 7].

Сучасний рівень науково-технічного та соціального прогресу вимагає, щоб як засвідчують результати історико-логічного аналізу, людський розум створив системи зв'язку, які повністю забезпечують у реальному режимі часу передавання будь-яких потоків даних від одного комп'ютера до іншого. Люди почали масово переводити всі накопичені повідомлення і дані в цифрову форму та розміщати в глобальній комп'ютерній мережі. Епоху сьогодення, домінантне місце в якій належить цифровим технологіям, можна назвати комп'ютерною ерою [8, с. 21]. Однією з вирізняючих особливостей цивілізації, що з'явиться є зміна функцій та значення інформації в різних галузях соціальної діяльності, а особливо освітньої. Якщо раніше вона відігравала роль основного засобу, що забезпечував певний рівень комунікативної взаємодії в суспільстві, то в наш час стає фактором, що здійснює домінуючий вплив на характер та спрямованість основних соціальних та освітніх процесів. Таким чином, інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище перетворюється на активного учасника навчального процесу, тобто стає його суб'єктом.

Система освіти своєчасно відреагувала на ті структурні зміни стосовно впровадження інформаційних технологій. Повною мірою це стосується і початкової школи.

Впровадження ІКТ в навчально-виховний процес професійно-педагогічної підготовки вчителя початкових класів у Херсонському державному університеті має специфічні особливості. Так, навчальний план спеціальності «2121. Педагогіка і методика початкового навчання», який датований 1986 роком, у складі дисциплін мав «Обчислювальну техніку і технічні засоби навчання».

Одним з перших та перспективних заходів підготовки спеціалістів був освітній проект «Пілотні школи», розпочатий у 1990 році, в якому було зроблено спробу реалізувати ідею комп'ютеризації освіти, заснованої на формуванні в учнів знань, вмінь, навичок, використання нових інформаційних технологій у предметній діяльності.

Починаючи з 2002-2003 навчального року на факультеті початкової освіти було введено спеціалізацію «Основи інформатики» для майбутніх вчителів початкової школи. Поглиблене вивчення дисциплін інформатичного спрямування (25 % від загальної кількості годин навчального плану) дало змогу надавати кваліфікацію вчителя інформатики у початковій школі.

Удосконаленню інформатичних компетентностей студентів сприяли нововведення до навчального плану спеціальності «Початкове навчання». З 2006-2007 навчального року у варіативно-вибіркову частину було включено курс «Інформаційні технології у галузі» (1,5, кредити, 54 години), а з 2007-2008 навчального року у цикл професійно-орієнтованих дисциплін магістерської підготовки включено «Управління інформаційними технологіями в освітніх закладах» (1 кредит, 36 годин).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Результати проведеного нами екскурсу щодо розвитку інформаційно-комунікаційних технологій дозволило дійти висновку, що інтенсивність і нескерованість змін, які відбуваються у сучасному середовищі, вимагає розглядати його в якості активного суб'єкта освітнього процесу. Це дозволило висунути ідею щодо необхідності введення у теорію і практику навчання поняття «трисуб'єктна дидактика».

Трисуб'єктна дидактика нами розуміється як один із напрямів педагогічної науки про найбільш загальні закономірності, принципи та засоби організації навчання, що забезпечує свідоме та міцне засвоєння системи знань, вмінь і навичок у межах рівноправних взаємин учня (студента), учителя (викладача) та інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища.

Сучасний навчально-виховний процес визначається наявністю трисуб'єктних відносин, що встановлюються між студентом, викладачем та інформаційно-комунікаційним середовищем. Поняттю «інформаційно-комунікаційне середовище» передували такі поняття як «освітнє середовище», «інформаційне середовище», «інформаційно-навчальне середовище».

Аналіз та узагальнення розглянутих визначень дав змогу сформулювати власне трактування поняття «інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища». Під інформаційно-комунікаційним педагогічним середовищем нами розуміється сукупність знанісвих, технологічних і ментальних сутностей, які в синхронній інтеграції забезпечують якісне оволодіння системою відповідних знань.

Слід зазначити, що знаннієві сутності передбачають наявність в особистості системи набутих і сформованих знань. До технологічних сутностей ми відносимо технічні, програмні, мережні засоби отримання, зберігання, опрацювання та представлення інформації. Що ж стосується ментальних сутностей, то вони, у свою чергу, передбачають дотримання сукупності психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних і інших особливостей народу.

Список використаних джерел

1. Гутенберг – человек, обогативший мир // Все для учителя. – 2002. – № 7. – С. 89-90.
2. Деминцев А. Д. Развитие творческой активности учителей и совершенствование их мастерства: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Теория и история педагогики» / Деминцев А. Д. – М., 1972. – 21 с.
3. Злобін Г. Г. Архітектура та апаратне забезпечення Пеом: навч. посібник / Злобін Г. Г., Рикалюк Р.Є. – К.: Каравелла, 2006. – 304 с.
4. История педагогики: учебник [для аспирантов и соискателей ученой степени кандидата наук] / Под ред. Академика РАО Н. Д. Никандрова. – М.: Гардарики, 2007. – 413 с.
5. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. (Вища освіта ХХІ століття) / Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 450 с.
6. Матвеева Л. Л. Культурология. Курс лекцій: навч. посібник / Матвеева Л. Л. – К.: Либідь, 2005. – 512 с.
7. Медвідь Л. Створення перших друкованих навчальних книг / Медвідь Л. // Початкова школа. – 1998. – № 4. – С. 57-58.
8. Співаковський О. В. Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей / Співаковський О. В. – Херсон: Айлант, 2003. – 229 с.
9. Чумаков В. Книгопечатание / Чумаков В. // Народное образование в России. – 2000. – № 10. – С. 187-192.

І. М. Шимко,

канд. пед. наук, доцент,

Криворізький державний педагогічний університет

ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються поняття: особистість, розвиток особистості, формування особистості, соціалізація засобами пізнавального інтересу та пізнавальної активності в навчальній діяльності, а також вплив пізнавальної активності як фактора соціалізації особистості учнів.